

Bánffy Miklós politikai küldetése Romániába 1943-ban

A második magyar hadsereg 1943 januárjában bekövetkezett voronyezsi megsemmisülése és a sztálingrádi csata nyomán kialakult katonai fordulat a magyar politikusok számottevő részében azt a meggyőződést érlelte meg, hogy a tengelyhatalmak a háborút elveszítették. Ebből a felismerésből azt a logikus következtetést vonták le, hogy a fennálló rendszer megmentése érdekében a magyar kormánynak mielőbb keresnie kell a háborúból való kiugrás lehetőségeit. E cél érdekében különleges feladatokkal megbízott diplomatákat és közéleti személyiségeket küldtek a semleges országokba, hogy közvetítésükkel kapcsolatokat teremtsenek az angolszász hatalmak kormányaival, előkészítsék a tengellyel való szakítást és Magyarország angol—amerikai megszállását. Egykori titkos diplomáciai feljegyzések, levelek és táviratok tanúsága szerint főleg ebből a célból tartózkodtak a semleges külföldön Ullein-Reviczky Antal, Barcza György, Királdy-Lukács György, Ghika György, Vörnle János, Wodianer Andor, Veres László, Szetgyörgyi Albert, Mészáros Gyula, Baranyai Lipót, Frey András, Vályi Ferenc, Gellért Endre, és más személyiségek. Ezekről az akciókról — amelyeknek háttérében Kállay Miklós miniszterelnök állott — történetírásunk már meglehetősen összefüggő képet

tudott kialakítani, bár a levéltárak anyagának tüzetes kutatása újabb részletekkel gazdagíthatja még ismereteinket.

A Kállay-kormány különbéke- és kiugrási kísérleteit két fő jellemvonás kísérte. Mindkettő bizonyosságul szolgál arra, hogy a magyar uralkodó körök nem láttak túl az ellenforradalmi rendszer politikai érdekeinek szűk horizontján és az elkerülhetetlen német vereség eléstedjén sem voltak képesek a nemzetközi erőviszonyok reális mérlegét megvonni. A különbéke kísérletek egyrészt azért zárultak eredménytelenül, mert a Kállay-kormány még 1943-ban is a müncheni paktum történetileg meghaladott szellemében élt, tehát a Szovjetunió teljes mellőzésével szerette volna Magyarország és Közép-Európa jövőjét eldönteni. Titkos diplomáciai próbálkozásai kizárólag a nyugati hatalmak felé irányultak, noha a hadszínterek stratégiai helyzete és a szövetségesek politikai megállapodásai már sejtetni engedték, hogy a Szovjetunió fontos szerepet fog játszani Közép-Európa háború utáni újrendezésében. Másrészt a magyar kormány változatlanul ragaszkodott revíziós törekvéseihez, az „ezeréves szentistváni birodalom” anakronisztikus vágyálmaihoz és az elkövetkező béke korszakát a dunavölgyi magyar hegemoniára akarta felépíteni.

Az eddig ismert kiugrási kísérletek történetéhez új adatokat szolgáltatnak Bánffy Miklós egykori külügyminiszternek (1921—1922) a Ráday-levéltárban hátrahagyott feljegyzései és naplótöredékei.

Bánffy Miklós 1926 óta Erdélyben élt. Az Erdélyi Helikon írói csoportjában és a református egyházban fejtett ki írói és közéleti tevékenységet. 1939-ben élére állt ugyan a revíziós célokat hirdető Romániai Magyar Népszövetségnek, de a második bécsi döntés után újra visszavonult a politikai szerepléstől, mert ellentétbe került Teleki miniszterelnök sok gyűlölséget elhíntó erdélyi nemzetiségi politikájával. Régi politikai érdemei elismerésül Észak-Erdély visszacsatolása után a Felsőház tagja lett és annak külügyi bizottságában foglalt helyet. Feljegyzéseiben azt írja, hogy „a Felsőház külügyi bizottságának kilenctized része háború-ellenes volt és a felszólalók minden gyűlésen óva intették a kormányt, nehogy Magyarországot háborúba engedje sodortatni. Ennek az álláspontnak Bethlen István, Szűllő Géza és Sigray Antal voltak fő szószólói, akiket a külügyi bizottság nagy többsége követett”. Teleki Pál öngyilkossága után aggodalommal látták, hogy a kormány németbarát tagjai és a német sikerektől elvakult vezérkar végleg elkötelezi Magyarországot a tengelyhatalmak oldalán. Bizalmasaik szűk körében bírálták is Bárdossy politikáját, de gyakorlatilag maguk sem tudtak kivezető utat javasolni.

1943 június első napjaiban Bethlen István szigorú titoktartás mellett elmondta Bánffy Miklósnak (akit rokoni szálak fűztek Bethlenhez), hogy a háború várható kimeneteléről hasonlóan gondolkodó Maniu egy bukaresti bankigazgató útján üzent, szeretne kapcsolatba kerülni vele, akit a magyar uralkodó réteg vezérlő egyéniségének tekint. Üzenetében világosan tudomására adta Bethlennek, hogy a közös kiugrás lehetőségeiről szeretne vele tanácskozni. Bethlen vállalta volna az utazást, de az ő személye nem jöhetett szóba, mert bukaresti látogatása szonnal magára hívta volna az árgus szemekkel őrködő Gestapo figyelmét. Bánffy Miklóst kérte fel az utazásra, aki erdélyi lakos lévén, nagyobb feltűnés nélkül vállalhatta a közvetítést és aki a szélsőséges revizionizmussal szemben elfoglalt ellenzéki álláspontja következtében posszibilis tárgyalópartner lehetett Maniu számára. Az utazás valódi céljáról Bánffy feljegyzései szerint sem Kállaynak, sem pedig a román kormánynak nem volt tudomása. A terv végrehajtására Antonescu román miniszterelnök 1943 januárjában a két ország vitás ügyeinek rendezésére tett javaslata adta meg a „hivatalos” ürügyet. Az utazás diplomáciai előkészítése után június 17-én érkezett Bánffy Bukarestbe. Előzetesen a Gestapo gyanújának elterelése érdekében Von Der Dammerau kolozsvári német konzulnak részletesen beszámolt Kállaytól kapott megbízásáról, mélyen elhallgatván természetesen a valóságos célt: a Maniuval való találkozást.

A román kormány képviselőjével folytatott hivatalos megbeszéléseiről ezt írta: „Antonescuékkal való eszmecsereéről fölösleges sok szót vesztegetni. Mironescu volt miniszterelnök és egykori külügyminisztert jelölték ki tárgyaló félnek és a titokzatosság okából Sina jában találkoztam vele. Kétszer voltam nála. A beszélgetés semmi eredményre nem vitt, a mi előre látható is volt. Elválásunk előtt valami kis szöveget fogalmaztunk.

amiben az állt, hogy legközelebb gazdasági szakértők fognak összejönni a függő kérdések tisztázása végett. Ez a legközelebb azonban sohasem következett be.”

A hivatalos tárgyalások szünetében a Bethlennél járt bankigazgató révén értesítette Maniut megérkezéséről, aki tengerparti tartózkodását megszakítva azonnal Bukarestbe utazott, hogy fogadja Bethlen képviselőjét. A találkozás megvalósítása elég nagy nehézségekbe ütközött, mert Antonescu miniszterelnök szigorúan figyellette Maniu minden lépését. A Siguranța gépkocsija kora reggeltől késő éjszakáig ott állt Maniu vilája előtt, s így Bánffy csak a szigorú elsötétítés leple alatt, a titkosrendőrök távozása után léphetett be a román politikai házába.

Részletesen tájékoztatta Maniut jövetele előzményeiről és céljairól. Elmondta, hogy a magyar kormány tagjainak és a politikai élet számottevő vezetőinek nagy része úgy vélekedik, hogy a németek a háborút elveszítették, de a tengely ellenállása még két évig is eltarthat. Ennek előrelátásában Bethlen szükségességnek látja, hogy a háború ellenes román erőkkel, ha lehetséges, közös platformot létesítsenek és a közeljövőre nézve megállapodjanak. A Dunamedence legnehezebb problémája a magyar-román ellentét. Németország tudatosan szította a két ország ellentéteit, és hol Romániát, hol Magyarországot zsarolta azzal, hogy egyiknek vagy másiknak pártjára áll, ha követeléseit nem teljesítik. A román–magyar gyűlölségből csak a németeknek volt haszna — mondta Bánffy —, a két nép számára viszont csak hátrányok származtak e gyűlölségből, hiszen történelmi, nemzeti és geográfiai adottságok folytán a két nép egymásra van utalva. A tengelyhatalmak összeroppanásakor elérkezik az a történelmi pillanat, amikor a közös érdekeket kell mindenek fölé helyezni. A két nép közötti véleményeltérés elsősorban Erdély hovatarozásának problémájából ered. Ezt a kérdést egymásközi megegyezéssel nem lehet rendezni. Erdély jövőjének eldöntését rá kell bízni a szövetséges hatalmakra, akik megfelelő autoritással rendelkeznek ahhoz, hogy döntésüknek mindkét oldalon érvényt szerezzenek. Két dolog van — folytatta fejtegetéseit Bánffy —, amit a két ország maga megtehet. Az egyik, hogy mind Románia, mind Magyarország egyidőben szakítson a tengellyel. Ezáltal sikerülne lényegesen megrövidíteni a háborút és elkerülni, hogy a két ország területe hadszíntérré váljék. A másik, hogy a szakítás után ideiglenesen rendezzék egymás között Erdély problémáját, éspedig a status quo alapján, amíg a nagyhatalmak nem döntenek a végleges határokról. „Ha nem így teszünk — mondta Bánffy —, abból mérhetetlen kár származik. Ismét egymás ellen fog küzdeni a románság és a magyarság, és azok az erőszakosságok, amiket egymással szenvedélyből követnek el, újból és még súlyosabban fogják megmérgezni népeink lelkét.”

Az erdélyi status quo hangoztatása szemmel látható fordulatot adott a beszélgetésnek. A közös kiugrás lehetősége mindjobban háttérbe szorult, ehelyett előtérbe lépett a két ország háború ellenes uralkodó rétegét elválasztó nacionalizmus. Maniu kijelentette, hogy a népszenvédelmeken lehetetlen uralkodni és hogy a magyar–román megegyezés előtt Magyarországnak rendeznie kell a szlovák és délszláv ügyeket. „Egész okfejtése — írja Bánffy — az egykori Kis-Entente eszmekörét újította fel.” A beszélgetésből Bánffy azt a benyomást nyerte, hogy Maniu már előzetesen megállapodott Benešsel, miszerint Magyarország tengely-ellenes uralkodó köreivel csak a trianoni határok maradéktalan helyreállítása alapján köt megállapodásokat.

A titkos tanácskozás igen barátságos, megértő hangnemben folyt, de az álláspontok kölcsönös tisztázásán túl semmiféle kézzelfogható eredményre nem vezetett. A tárgyaló felek látták ugyan Németország biztos vereségét, fel tudták mérni a két ország közös cselekvésének történelmi horderejét, de a nemzeti ellentétek tisztító erejétől sodortatva nem találták meg az összefogás útját.

Kerekes Lajos